

24.1. 2019

Til
Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken – Innspill fra Industrianleggenes Fellesråd

Det vises til Klima- og miljødepartementets brev av 21. november 2018 og innspillsmøtet 24. januar 2019. Industrianleggenes Fellesråd legger med dette fram sine synspunkter og vurderinger på vegne av landets 15 tekniske og industrielle kulturminner.

I 1994 ble den første verneplan for å bevare tekniske og industrielle kulturminner lagt fram. Den konkluderte med at seks utvalgte kulturminner og kulturmiljøer skulle prioriteres. Seinere er ni anlegg kommet til. For 2019 er det bevilget 58.045 mill kroner til å gjennomføre programmet på kapittel 1429 post 72. Bevilgningen nyttes både til forvaltning, drift og vedlikehold (FDV-midler) og til investeringstiltak for å bevare anleggene.

Nasjonalt tverrsnitt av kulturminner

Dagens 15 tekniske industrianlegg representerer et nasjonalt tverrsnitt av kulturminner knyttet til Norges industrielle utvikling. Gjennom tilskottsordningen er det oppnådd gode resultater. Programmet for de tekniske og industrielle kulturminner er en suksess som det er viktig å videreføre og videreutvikle i stortingsmeldingen om kulturminnepolitikken.

Mange av anleggene er knyttet til museene organisatorisk, andre er selvstendig organisert. Gjennom bevaringsprogrammet er vår industrielle historie tatt vare på for ettertida. Like viktig er det at den industrielle fagkompetansen er tatt vare på og blir videreutviklet. På de aller fleste anlegg er det gitt tilskott til å ansette fagkompetente personer som har en unik kompetanse både nasjonalt og internasjonalt. De aller fleste anlegg samarbeider med og er knyttet til dagens næringsliv.

Anleggene er også viktige opplevelsessentra for allmenhet, skoler og ungdom og gir identitet til lokalsamfunn og regioner. Anleggene er også i økende grad viktige for reiseliv og turisme. Autentisiteten gjør kulturminnene til attraktive besøksmål også for utenlandske turister.

Fortsatt nasjonalt program med særskilt bevilgning og nasjonal verneplan

Det er etter vår vurdering helt nødvendig med et fortsatt nasjonalt program med en egen bevilgning over statsbudsjettet til tekniske og industrielle kulturminner. Det er nødvendig at dette program er forankret i Stortingets behandling gjennom den bebudede stortingsmeldingen om kulturminnepolitikken og de årlige budsjettproposisjoner. Det er fortsatt behov

for en ordning med en kombinasjon av støtte til FDV (forvaltning, drift og vedlikehold) og istandsetting. Detaljene i dagens system kan imidlertid trolig forenkles med større lokale frihetsgrader. På det overordnede plan er det behov for å utarbeide en ny verneplan for en ti-årsperiode framover fra 2020 til 2030.

Industrianleggenes Fellesråd mener en ny verneplan bør trekke opp hovedlinjene for en realistisk og ambisiøs plan for å videreutvikle de tekniske og industrielle kulturminner. Gjennom vel 20 år er det lagt ned en enorm innsats i å ta vare på bygninger og miljøer. Forfallet er stoppet og bygningene sikret. Vi bør nå trekke opp hovedlinjene for hva vi bør gjøre videre med å videreutvikle verne- og kompetanseplaner, videreutvikle anleggene som gode besøksmål og bruke anleggene opp mot ungdom som faller ut av skolen for å nevne noen eksempler.

Riksantikvaren bør ha det overordnede ansvar for å administrere bevilgning, verneplan og ha en overordnet resultatkontroll.

Innenfor denne ramme ser vi fordeler med at de tekniske og industrielle kulturminnene i hovedsak administreres av fylkeskommunene. Det er flere fordeler ved å desentralisere deler av den fagkompetansen som i dag er knyttet til Riksantikvaren. Dette representerer en videreføring av en desentralisering av fagkompetanse som allerede er gjennomført innenfor Riksantikvarens ansvarsområde. På noen områder vil en slik desentralisering gi økt mulighet til å knytte de tekniske og industrielle kulturminner sterkere til regionale prioriteringer. Hovedoppgaven for en økt desentralisering må likevel være å styrke og videreutvikle en overordnet nasjonal politikk for tekniske og industrielle kulturminner.

Nasjonal koordinering en forutsetning for fruktbart samarbeid med næringsliv og frivillig sektor

De tekniske og industrielle kulturminner har vært avhengig samarbeid med frivillig sektor og næringsliv. Dette vil etter vår vurdering bli enda viktigere framover. En økt desentralisering til fylkeskommunene vil, riktig håndtert, kunne styrke samarbeidet med regionale aktører. Det forutsetter imidlertid at det utvikles en ny samarbeidskultur med næringsliv og frivillig sektor i fylkeskommunene.

I tillegg er det på vårt område helt avgjørende å videreutvikle samarbeidet på nasjonalt plan med næringsliv og frivillighet for å få en tilstrekkelig slagkraft. Som eksempel på dette kan nevnes at Industrianleggenes Fellesråd har innledet et samarbeid med LO om arbeidstakernes og fagforeningenes rolle og historie ved de 15 teknisk industrielle kulturminner.

En ny verneplan for tekniske og industrielle kulturminner bør utarbeides

Et avgjørende virkemiddel for de gode resultater som er oppnådd er den nasjonale verneplan for tekniske og industrielle kulturminner. Dagens verneplan for de tekniske industrianlegg går fram til 2020. Vi mener det er avgjørende at stortingsmeldingen baseres på en videreføring av verneplanarbeidet og at utarbeides en ny verneplan for en ti-årsperiode

framover, og at verneplanen følges opp gjennom virksomhetsplaner på de enkelte anlegg.

En sentral oppgave i en ny verneplan vil være sette alle industrianlegg i en forsvarlig teknisk stand. Samtidig er det viktig å sikre vedlikeholdet ved anleggene slik at de ikke forfaller på nytt. Det er viktig at det løpende foretas en vurdering av investeringsbehovet. Vi er derfor glad for at KLD i årets budsjettproposisjonen for første gang har foretatt en samlet vurdering av behovet for investeringsmidler til anleggene. Departementet sier her at «behova ved fleire av anlegga er langt større enn det som kan dekkjast ved ei rein framskriving av tilskotsposten, under dette Rjukan-banen, Odda Smelteverk og Haldenkanalen.» Departementet sier vidare at de virksomhetsplaner som ble gjennomført i 2017 viser at det «har blitt avdekt eller oppstått nye behov som tidlegare ikkje var kjende ved fleire av anlegga.»

Disse vurderinger om store investeringsbehov bekrefter vurderingene vi i Industrianleggenes Fellesråd tidligere har framført overfor Storting og departement i tidligere år.

I dag er fem anlegg fredet, ett er varslet fredet, fem er regulert til bevaring, ett er under regulering til bevaring og tre mangler formelt vern. For å sikre verdiene som er lagt ned i disse anleggene vil Riksantikvaren foreta fredning av de resterende anleggene før 2020. Industrianleggenes Fellesråd mener det er riktig at alle anlegg nå fredes. Vi vil imidlertid presisere det er viktig at prinsippene om vern gjennom bruk og videreutvikling av anleggene inngår som premissgrunnlag for fredningsprosessen.

Arbeidserfaring for ungdom

Industrianleggenes Fellesråd mener de 15 industrianlegg bør brukes langt mer aktivt for å gi ungdom arbeidserfaring og kompetanse knyttet til virksomheten ved anleggene. I en tid med stor ungdomsledighet og mangel på arbeidsmuligheter for ungdom i industrien er dette en oppgave som nå bør prioriteres. Fagkompetansens som er knyttet til anleggene er velegnet til å kunne legge til rette for slike prosjekter.

For Industrianleggenes Fellesråd

Ann Kristin Ramstrøm
Salhus Tricotagefabrik, Salhus, Bergen

Anna Kristine Jahr Røine
Fetsund lenser, Fetsund

Håkon Sandåker
Bredalsholmen Verft, Kristiansand

Per Harald Grue
Atlungstad Brenneri, Stange

Oversikt over teknisk-industrielle kulturminner som dekkes over kap. 1429 post 72:

Sjølingstad Uldvarefabrik, Lindesnes
Fetsund lenser, Fetsund
Norsk Vasskraft- og Industristadmuseum, Tyssedal
Atlungstad Brenneri, Stange
Klevfoss Cellulose- & papirfabrikk, Løten
Næs Jernverksmuseum, Tvedestrand
Norsk Fiskeindustrimuseum/Neptun sildoljefabrikk, Melbu
Spillum Dampsag & Høvleri, Namsos
Salhus Tricotagefabrik Salhus/Bergen
Folldal Gruver, Folldal
Kistefos-museet, Jevnaker
Rjukanbanen, Rjukan
Haldenkanalen, Østfold og Akershus
Odda Smelteverk, Odda
Bredalsholmen verft, Kristiansand